

FINANSIJSKI SAVETNIK

-ČASOPIS ZA PRAVO I FINANSIJE-

SVESKA 29

BROJ 1/2024

Izdavač:

Institut za razvoj prava javnog sektora, Kragujevac
Univerzitet za poslovne studije, Banja Luka, Bosna i Hercegovina
Visoka škola strukovnih studija BIZNIS, Niš
Naučno društvo agrarnih ekonomista Balkana, Beograd
Alfa BK Univerzitet, Beograd
www.revijaprava.in.rs/finansijskisavetnik
e-mail: fsavetnik@gmail.rs

ISSN1451-592X (Štampano)
ISSN 2956-0829 (Online)

Glavni i odgovorni urednik

prof. dr Mihailo Ćurčić, naučni saradnik
Visoka škola Biznis Niš

UREĐIVAČKI ODBOR

- prof. dr Goran Divac, naučni saradnik, Institut primenjenih nauka Beograd, Srbija
- prof. dr Nikola Milenković, naučni saradnik, Institut primenjenih nauka Beograd, Srbija
- prof. dr Anja Gligić Savić, naučni saradnik, Institut primenjenih nauka Beograd, Srbija
- prof. dr Pradrag Jovićević, Univerzitet za poslovne studije Banja Luka, Bosna i Hercegovina
- prof. dr Boško Nadoveza, Evropski univerzitet, Brčko, Bosna i Hercegovina
- prof. dr Milica Simić, Alfa BK, univerzitet, Beograd, R. Srbija
- prof. dr Ljubiša Todorović, Univerzitet Slobomir P, Bijeljina, Bosna i Hercegovina
- prof. dr Miljojko Janošević, Vojnomedicinska akademija, Beograd, R. Srbija
- prof. dr Ljubiša Stanojević, Univerzitet Alfa BK, Beograd, R. Srbija

- doc. dr Mihailo Ćurčić, naučni saradnik, Visoka škola Biznis Niš, R. Srbija
- doc. dr Dalibor Krstić, Univerzitet za poslovne studije Banja Luka, Bosna i Hercegovina
- prof. dr Nebojša Praća, Visoka škola Biznis Niš, R. Srbija

Lektor i kolektor
Jelena Milosavljević

Tehnički urednik
Marko Mitić

Štampa:
Family Print Niš

Časopis izlazi jednom godišnje (decembar)

SADRŽAJ

Goran Slavković, Miloš Stanković, Veda Kilibarda

STATISTIČKA ANALIZA MASTRIHTSKIH KRITERIJUMA
KONVERGENCIJE SA OSVRTOM NA R. SRBIJU 7

Aleksandra Stojković, Stefan Kocić

ANALIZA STRESNIH POREMEĆAJA I JAVNOG NASTUPA 27

Aleksandar Milanović, Dejan Gojkov

DRŽAVA KAO DRUŠTVENO-PRAVNA TVOREVINA 39

UPUTSTVO AUTORIMA ZA PRIPREMU RUKOPISA 53

INSTRUCTIONS TO AUTHORS FOR MANUSCRIPT
PREPARATION 55

SPISAK RECENZENATA 59

Горан Славковић¹, Милош Станковић², Вера Килибарда³

СТАТИСТИЧКА АНАЛИЗА МАСТРИХТСКИХ КРИТЕРИЈУМА КОНВЕРГЕНЦИЈЕ СА ОСВРТОМ НА Р. СРБИЈУ

UDK: 339.92(4-6EU:497.11)

338.23:336.74(4-6EU)

Оригинални научни рад

Резиме

Израчунавањем коефицијента корелације, представићемо на који начин, и да ли уопште, поштовање монетарне политике Европске уније, односно примена Мастрихтских критеријума конвергенције, доводи до привредног раста у земљама чланицама Уније. На самом крају рада, направитиће се кратки осврт на позицију Републике Србије у односу на европске земље, када је у питању испуњење економских критеријума потребних за приступање Унији, сходно томе да се Србија налази на путу ка чланству.

Кључне речи: анализа, статистика, квантитативне методе.

УВОД

Европска унија представља међународну организацију наднационалног карактера, у којој су земље чланице повезане заједничким интересима и политикама у широком оквиру, почев од економије и индустрије, преко социјалних

---

¹Visoka poslovna škola strukovnih studija “Čačak”, Zemunski park, Beograd, e-маил: goran.slavkovic@vpscacak.edu.rs

²Univerzitet MB, Prote Mateje 21, Beograd, R. Srbija, e-маил: milosstanko@yahoo.com

³Beogradska akademija poslovnih i umetničkih studija, Kraljice Marije 73, Beograd, R. Srbija, e-маил: veda.kilibarda@bpa.edu.rs

питања и грађанског права, до заједничког наступања у сфери спољне политике. С обзиром на то да представља организацију, по много чему, препознатљиву у свету, њен утицај на светска питања сваким даном постаје све већи. У том смислу, процес интеграције, увођење снажне заједничке валуте и прогресиван развој заједничке спољне и безбедносне политике, Европској унији дају политички и дипломатски статус који апсолутно одговара њеној неоспорној економској снази. Као таква, Европска унија прилично успешно остварује своје стратешке спољнополитичке циљеве, као што су успостављање стабилне Европе, чији глас у свету има све већу тежину, али и обезбеђивање позиције конкурентности у трговини, на међународном нивоу, и истовремено унапређивање глобалне размене кроз даљу либерализацију правила трговине у свету. Европска унија је себи изградила такав економски и политички статус, да је питање прикључивања Унији постало примарни циљ готово свакој европској држави. У том смислу, земље које нису чланице, односно оне које се налазе у групи земаља кандидата за прикључивање или групи потенцијалних кандидата, раде на томе да испуне све економске и правне критеријуме које Унија поставља пред њих, а ради добијања статуса чланице.

Управо због такве специфичности ове међународне организације, која је свакако без преседана у историји, и разликује се од осталих светских економских и трговинских организација, са својим елементима наднационалности, постојања засебних институција и омогућавањем процеса интеграције, Европска унија представља, већ деценијама уназад, веома актуелну тему. Ако бисмо узели у обзир и то

да се Република Србија, од 2014. године, налази у кругу земаља кандидата за пријем у чланство Европске уније, сматрам да је изабрана тема у складу са тренутним економским дешавањима и да стога може бити врло занимљива сваком читаоцу који жели стећи одређена сазнања у вези са монетарном и фискалном политиком, и економијом Европске уније уопште.

1. Утицај монетарне политике Европске уније на земље чланице

Следећом табелом представићемо податке везане за примену Мастрихтских критеријума конвергенције за одређене земље чланице Европске уније, у периоду од 2005. до 2014. године.⁴

Табела број 1: Мастрихтски критеријуми конвергенције – примена

---

⁴ <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (сајт Еуростат)

рб	година држава/мкк		2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
			инфлација	1,9	1,8	2,3	2,8	0,2	1,2	2,5	2,1	1,6
1	Немачка	дефицит	-3,3	-1,5	0,3	0,0	-3,0	-4,1	-0,9	0,1	0,1	0,7
		јавнидуг	67,1	66,5	63,7	65,1	72,6	80,5	77,9	79,3	77,1	74,7
		кам.стопе	3,4	3,8	4,2	4,0	3,2	2,7	2,6	1,5	1,6	1,2
		инфлација	1,9	1,9	1,6	3,2	0,1	1,7	2,3	2,2	1,0	0,6
2	Француска	дефицит	-3,2	-2,3	-2,5	-3,2	-7,2	-6,8	-5,1	-4,8	-4,1	-4,0
		јавнидуг	67,2	64,4	64,4	68,1	79,0	81,7	85,2	89,6	92,3	95,0
		кам.стопе	3,4	3,8	4,3	4,2	3,7	3,1	3,3	2,5	2,2	1,7
		инфлација	0,8	1,3	1,6	3,9	1,6	1,7	3,3	3,2	2,2	1,2
3	Финска	дефицит	2,6	3,9	5,1	4,2	-2,5	-2,6	-1,0	-2,1	-2,5	-3,2
		јавнидуг	40,0	38,2	34,0	32,7	41,7	47,1	48,5	52,9	55,8	59,3
		кам.стопе	3,4	3,8	4,3	4,3	3,7	3,0	3,0	1,9	1,9	1,5
		инфлација	2,5	2,3	1,8	4,5	0,0	2,3	3,4	2,6	1,2	0,5
4	Белгија	дефицит	-2,6	0,2	0,0	-1,1	-5,5	-4,0	-4,1	-4,1	-2,9	-3,2
		јавнидуг	94,7	90,7	86,8	92,2	99,2	99,5	102,0	103,8	104,4	106,5
		кам.стопе	3,4	3,8	4,3	4,4	3,9	3,5	4,2	3,0	2,4	1,7
		инфлација	3,4	3,6	2,8	4,1	-0,2	2,0	3,1	2,4	1,5	-0,2
5	Шпанија	дефицит	1,2	2,2	2,0	-4,4	-11,0	-9,4	-9,4	-10,3	-6,8	-5,8
		јавнидуг	42,3	38,9	35,5	39,4	52,7	60,1	69,2	84,4	92,1	97,7
		кам.стопе	3,4	3,8	4,3	4,4	4,0	4,3	5,4	5,9	4,6	2,7
		инфлација	2,8	4,3	1,9	3,9	0,9	0,7	4,1	3,7	1,5	-0,1
6	Словачка	дефицит	-2,9	-3,6	-1,9	-2,4	-7,9	-7,5	-4,1	-4,2	-2,6	-2,9
		јавнидуг	33,8	30,7	29,8	28,2	36,0	40,9	43,4	52,1	54,6	53,6
		кам.стопе	3,5	4,4	4,5	4,7	4,7	3,9	4,5	4,6	3,2	2,1
		инфлација	9,1	6,6	4,9	7,9	5,6	6,1	5,8	3,4	3,2	1,4
7	Румунија	дефицит	-1,2	-2,2	-2,9	-5,6	-8,9	-6,6	-5,3	-2,9	-2,2	-1,5
		јавнидуг	15,7	12,3	12,7	13,2	23,2	29,9	34,2	37,3	38,0	39,8
		кам.стопе	/	7,2	7,1	7,7	9,7	7,3	7,3	6,7	5,4	4,5
		инфлација	6,0	7,4	7,6	12,0	2,5	3,0	3,4	2,4	0,4	-1,6
8	Бугарска	дефицит	1,0	1,8	1,1	1,6	-4,2	-3,2	-2,0	-0,7	-0,9	-2,8
		јавнидуг	27,1	21,3	16,6	13,3	14,2	15,9	15,7	18,0	18,3	27,6
		кам.стопе	3,9	4,2	4,5	5,4	7,2	6,0	5,4	4,5	3,5	3,4

рб	држава/мкк	година										
		2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	
9	Италија	инфлација	2,2	2,2	2,0	3,5	0,8	1,6	2,9	3,3	1,3	0,2
		дефицит	-4,2	-3,6	-1,5	-2,7	-5,3	-4,2	-3,5	-3,0	-2,9	-3,0
		јавнидуг	101,9	102,5	99,7	102,3	112,5	115,3	116,4	123,1	128,5	132,1
		кам.стопе	3,6	4,1	4,5	4,7	4,3	4,1	5,4	5,5	4,3	2,9
10	Ирска	инфлација	2,2	2,7	2,9	3,1	-1,7	-1,6	1,2	1,9	0,5	0,3
		дефицит	1,3	2,8	0,3	-7,0	-13,9	-32,5	-12,7	-8,1	-5,8	-4,1
		јавнидуг	26,2	23,8	24,0	42,6	62,3	87,4	111,2	121,7	123,2	109,7
		кам.стопе	3,3	3,8	4,3	4,5	5,2	5,7	9,6	6,2	3,8	2,4

Извор: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (сајт Еуростат)

Земље узете у разматрање су исте за које су у претходном делу рада приказани макроекономски показатељи, и послужиће за израчунавање Спирмановог коефицијента корелације, којим ћемо довести у везу примену Мастрихтских критеријума конвергенције и остваривање привредног раста у наведеним земљама.

Најпре ћемо рангирати наведене земље према макроекономским показатељима у вези привредног раста и развоја, односно на основу бруто домаћег производа по становнику:

рб	Држава	Ранг	рб	Држава	Ранг
1	Немачка	4	6	Словачка	8
2	Француска	5	7	Румунија	9
3	Финска	2	8	Бугарска	10
4	Белгија	3	9	Италија	6
5	Шпанија	7	10	Ирска	1

Из табеле се види да је према наведеном показатељу, бруто домаћем производу по становнику, у периоду од 10 година, односно од 2005. до 2014. године, највећи привредни раст имала Ирска, за којом следе Финска и Белгија, а најмањи Румунија и Бугарска, које су уједно и земље са списка које су најкасније приступиле Унији.

У наставку, рангираћемо земље према Мастрихтским критеријумима конвергенције, односно према њиховој примени, што ће уједно представљати другу варијаблу за израчунавање Спирмановог коефицијента корелације. Земље ће бити рангиране за сваки од критеријума, како би се утврдило који од критеријума има највећи утицај, односно највећу корелацију са привредним растом дате земље.

Прво ћемо представити ранг земаља према критеријуму везаном за стопу инфлације:

рб	Држава	Ранг	рб	Држава	Ранг
1	Немачка	3	6	Словачка	6
2	Француска	1	7	Румунија	10
3	Финска	4	8	Бугарска	9
4	Белгија	7	9	Италија	5
5	Шпанија	8	10	Ирска	2

Посматрајући табелу, могу се приметити одређена одступања. Најпре, да Белгија има најупечатљивији "пад" када се пореде табеле рангирања према привредном расту и према примени критеријума конвергенције у вези стопе инфлације, јер док је, с једне стране, у врху према бруто домаћем производу по становнику, с друге стране, није најревноснији поштовалац представљеног Мастрихтског критеријума конвергенције (Milenković, 2023). Међутим, може се приметити и супротна ситуација, у којој је Француска у средини, када је у питању привредни раст и домаћи производ по становнику, иако је највећи поштовалац критеријума конвергенције везаног за стопу инфлације.

Како бисмо израчунали коефицијент корелације између две наведене варијабле, односно између примене Мастрихтских критеријума конвергенције и привредног раста, користићемо се Спирмановим коефицијентом корелације.

рб	Држава	Ранг успешности (привредни раст - БДП)	Ранг примене МКК	D	DxD
1	Немачка	4	3	1	1
2	Француска	5	1	4	16
3	Финска	2	4	-2	4
4	Белгија	3	7	-4	16
5	Шпанија	7	8	-1	1
6	Словачка	8	6	2	4
7	Румунија	9	10	-1	1
8	Бугарска	10	9	1	1
9	Италија	6	5	1	1
10	Ирска	1	2	-1	1
Σ		/	/	/	46

Спирманов коефицијент корелације се израчунава према следећој формули:

$$\rho = 1 - \frac{6 \times \sum DxD}{n(nxn - 1)}$$

где су:

ρ – Спирманов коефицијент корелације,

D – разлика између рангова успешности и примене,

n – број парова рангова.

Према наведеном, Спирманов коефицијент корелације износи:

$$\rho = 1 - \frac{6 \times 46}{10(100 - 1)}$$

$$\rho = 1 - \frac{276}{990}$$

$$\rho = 1 - 0,28 = \mathbf{0,72}$$

Коефицијент корелације, може да има вредности од -1 до +1. Што је разлика између рангова мања, то се његова вредност више приближава вредностима + 1 и -1, што значи да степен корелације између посматраних појава или постоји или је инверзан. Значајност коефицијента корелације се читава директно из таблице за одговарајући број степена слободе (S.S.).

S.S. = n, односно S.S. = 10. Дакле следи да је $\rho = 0,72 > \rho(10; 0,05) = 0,649$.

Добијени коефицијент корелације ρ је, према поменутој табели виши, у односу на критичну вредност корелационог коефицијента ρ за $p = 0,05$, што значи да примена Мастрихтских критеријума конвергенције везаног за стопу инфлације, од стране неке земље, има велики утицај на привредни раст у тој земљи.⁵

На основу израчунатог користећи наведени узорак, од десет земаља чланица Европске уније, може се закључити да између примене Мастрихтског критеријума конвергенције, везаног за стопу инфлације, и привредног раста постоји одређена међузависност. То доказујемо резултатима прорачуна Спирмановог коефицијента корелације, на ком се види да је вредност $\rho(0,72)$ виша од критичне вредности корелационог коефицијента 0,649.

Као следећу варијаблу, за израчунавање Спирмановог коефицијента корелације, узећемо критеријум конвергенције везан за буџетски дефицит:

рб	Држава	Ранг	рб	Држава	Ранг
1	Немачка	3	6	Словачка	7
2	Француска	10	7	Румунија	4
3	Финска	1	8	Бугарска	2
4	Белгија	5	9	Италија	6
5	Шпанија	8	10	Ирска	9

Посматрајући табелу, могу се приметити следећа одступања. Најпре, да Француска и Ирска имају најупечатљивији "пад" када се пореде табеле рангирања према привредном расту и према примени критеријума конвергенције у вези буџетског дефицита, јер док је Ирска, с једне стране, прва према бруто домаћем производу по становнику, с друге стране, налази се на дну као поштовалац овог Мастрихтског критеријума

⁵ <http://www.chem.bg.ac.rs/~jvelicko/ORM/Statisticke%20tablice.pdf>

конвергенције. Француска исто тако има упечатљив пад, од чак 5 позиција. Међутим, може се приметити и супротна ситуација, у којој је се Румунија и Бугарска налазе на последње две позиције, када је у питању привредни раст и домаћи производ по становнику, иако су у врху када се говори о поштовању критеријума конвергенције везаног за буџетски дефицит.

рб	Држава	Ранг успешности (привредни раст - БДП)	Ранг примене МКК	D	DxD
1	Немачка	4	3	1	1
2	Француска	5	10	-5	25
3	Финска	2	1	1	1
4	Белгија	3	5	-2	4
5	Шпанија	7	8	-1	1
6	Словачка	8	7	1	1
7	Румунија	9	4	5	25
8	Бугарска	10	2	8	64
9	Италија	6	6	0	0
10	Ирска	1	9	-8	64
Σ		/	/	/	186

На основу табеле, израчунаћемо Спирманов коефицијент корелације:

$$\rho = 1 - \frac{6 \times \sum D \times D}{n(n \times n - 1)}$$

$$\rho = 1 - \frac{6 \times 186}{10(100 - 1)}$$

$$\rho = 1 - \frac{1116}{990}$$

$$\rho = 1 - 1,13 = -0,13$$

Дакле, следи да је $\rho = -0,13 < \rho(10 \text{ i } 0,05) = 0,649$.

Добијени коефицијент корелације ρ је далеко нижи у односу на критичну вредност корелационог коефицијента ρ за $p = 0,05$, што значи да примена Мастрихтских критеријума конвергенције везаног за буџетски дефицит, од стране неке

земље, нема утицај на привредни раст у тој земљи.

На основу израчунатог користећи исти узорак, од десет земаља чланица Европске уније, може се закључити да између примене Мастрихтског критеријума конвергенције, везаног за буџетски дефицит, и привредног раста не постоји конкретна међузависност. Тај закључак изводимо на основу резултата прорачуна Спирмановог коефицијента корелације, на ком се види да је вредност ρ (-0,13) прилично испод критичне вредности корелационог коефицијента 0,649.

Следи израчунавање коефицијента корелације између привредног раста и критеријума конвергенције везаног за јавни дуг:

рб	Држава	Ранг	рб	Држава	Ранг
1	Немачка	7	6	Словачка	3
2	Француска	8	7	Румунија	2
3	Финска	4	8	Бугарска	1
4	Белгија	9	9	Италија	10
5	Шпанија	5	10	Ирска	6

На основу табеле можемо видети да постоје прилично велика одступања. У том смислу, можемо видети да "пад", када се пореде табеле рангирања према привредном расту и према примени критеријума конвергенције у вези јавног дуга, имају готово све високо развијене земље, као што су Немачка, Француска, Белгија и Ирска, док с друге стране, оне земље које се налазе на последњим позицијама према привредном расту, као што су Бугарска, Румунија и Словачка, истовремено се налазе на самом врху као поштоваоци овог Мастрихтског критеријума конвергенције.

рб	Држава	Ранг успешности (привредни раст - БДП)	Ранг примене МКК	D	DxD
1	Немачка	4	7	-3	9
2	Француска	5	8	-3	9
3	Финска	2	4	-2	4
4	Белгија	3	9	-6	36
5	Шпанија	7	5	2	4
6	Словачка	8	3	5	25
7	Румунија	9	2	7	49
8	Бугарска	10	1	9	81
9	Италија	6	10	-4	16
10	Ирска	1	6	-5	25
Σ		/	/	/	258

На основу табеле, израчунаћемо Спирманов коефицијент корелације:

$$\rho = 1 - \frac{6 \times \Sigma D \times D}{n(n \times n - 1)}$$

$$\rho = 1 - \frac{6 \times 258}{10(100 - 1)}$$

$$\rho = 1 - \frac{1548}{990}$$

$$\rho = 1 - 1,56 = -0,56$$

Дакле, следи да је $\rho = -0,56 < \rho(10 \text{ i } 0,05) = 0,649$.

Добијени коефицијент корелације ρ је далеко нижи у односу на критичну вредност корелационог коефицијента ρ за $p = 0,05$, што значи да примена Мастрихтских критеријума конвергенције везаног за буџетски дефицит, од стране неке земље, нема утицај на привредни раст у тој земљи (Gazdić, Nikolić, 2023). Штавише, може се рећи да су ове две варијабле ближе томе да буду инверзне, односно да примена критеријума конвергенције, везаног за јавни дуг, има негативан утицај на привредни раст једне земље.

На основу израчунатог, користећи досадашњи узорак, може

се закључити да између примене Мастрихтског критеријума конвергенције, везаног за буџетски дефицит, и привредног раста не постоји никаква међузависност, или се чак може рећи да су ове две варијабле врло близу томе да буду инверзне (Ristić, Miljković, & Milunović, 2021). Овакв закључак изводимо на основу резултата прорачуна Спирмановог коефицијента корелације, на ком се види да је вредност ρ (-0,56) прилично нижа од критичне вредности корелационог коефицијента 0,649, односно да се налази близу границе од -1.

За последњу варијаблу, која ће нам послужити за израчунавање Спирмановог коефицијента корелације, рангираћемо критеријум конвергенције везан за референтне каматне стопе:

рб	Држава	Ранг	рб	Држава	Ранг
1	Немачка	1	6	Словачка	5
2	Француска	3	7	Румунија	10
3	Финска	2	8	Бугарска	8
4	Белгија	4	9	Италија	7
5	Шпанија	6	10	Ирска	9

Анализирајући табелу, можемо видети да највеће одступање, у негативном смислу, када се пореде табеле рангирања према привредном расту и према примени критеријума конвергенције везаног за референтне каматне стопе, има Ирска, која се према привредном расту налази на првој позицији, иако је као поштовалац овог критеријума конвергенције готово на самом дну (Životić, Ristić, & Mirković, 2022). Немачка и Словачка се могу окарактерисати као, за нијансу, бољи поштоваоци овог критеријума у односу на њихову позицију на табели везаној за остварени привредни раст. Уколико бисмо изузели драстично одступање Ирске, остале земље се налазе на веома сличним местима, када је у питању рангирање.

рб	Држава	Ранг успешности (привредни раст - БДП)	Ранг примене МКК	D	DxD
1	Немачка	4	1	3	9
2	Француска	5	3	2	4
3	Финска	2	2	0	0
4	Белгија	3	4	-1	1
5	Шпанија	7	6	1	1
6	Словачка	8	5	3	9
7	Румунија	9	10	-1	1
8	Бугарска	10	8	2	4
9	Италија	6	7	-1	1
10	Ирска	1	9	-8	64
Σ		/	/	/	94

На основу табеле, израчунаћемо Спирманов коефицијент корелације:

$$\rho = 1 - \frac{6x\Sigma DxD}{n(nxn - 1)}$$

$$\rho = 1 - \frac{6x94}{10(100 - 1)}$$

$$\rho = 1 - \frac{564}{990}$$

$$\rho = 1 - 0,57 = \mathbf{0,43}$$

Дакле, следи да је $\rho = 0,43 < \rho(10 \text{ i } 0,05) = 0,649$.

Добијени коефицијент корелације ρ је нижи у односу на критичну вредност корелационог коефицијента ρ за $p = 0,05$, што значи да примена Мастрихтских критеријума конвергенције везаног за референтне каматне стопе, од стране неке земље, нема посебни утицај на привредни раст у тој земљи (Krstić, Brajković, 2022).

На основу израчунатог, може се закључити да између примене Мастрихтског критеријума конвергенције, везаног за референтне каматне стопе, и привредног раста не постоји посебна међузависност. Тај закључак изводимо на основу резултата прорачуна Спирмановог коефицијента корелације, на ком се види да се вредност $\rho(0,43)$ налази испод критичне вредности корелационог коефицијента $0,649$.

Као закључак, на основу израчунатих коефицијената корелације између Мастрихтских критеријума конвергенције и привредног раста, можемо извести то да једино примена критеријума везаног за стопу инфлације, где је коефицијет ρ износио 0,72, има нешто јачи утицај на привредни раст земаља. Код других критеријума, коефицијенти корелације били су нижи, односно ближи 0 или -1. Најближи томе да се може рећи да има утицај био је критеријум везан за референтне каматне стопе, са коефицијентом ρ од 0,43, а као најкритичнији може се навести критеријум везан за јавни дуг, сходно томе да се, са коефицијентом ρ од -0,56, може рећи да је близу тога да тај однос, примене критеријума и привредног раста, пређе у инверзну међузависност.

2. Анализа примене критеријума конвергенције од стране Републике Србије

Европска унија тежи томе да настави да расте, а томе у прилог иде то што је све већи број земаља које изражавају интересовање за чланство (Сicmil, Јакшић, & Ђakовић, 2023). Земље које се налазе на путу ка Европској унији, могу се поделити у две групе, у групу земаља кандидата и групу земаља потенцијалних кандидата. Земље прве групе се налазе у процесу интеграције прописа Европске уније у национално право, док земље које представљају потенцијалне кандидате још увек не испуњавају услове за чланство.

Како се Република Србија, од јануара 2014. године, налази међу земљама кандидатима за улазак у Европску унију, односно започет је процес интеграције, укратко ћемо представити где се она тренутно налази, када је у питању примена Мастрихтских критеријума конвергенције и привредни раст, у односу на земље чланице. Као земљу са којом ћемо упоредити податке Републике Србије, везане за примену критеријума и остварени друштвени производ, узећемо Словачку Републику, која се од 2004. године налази

у саставу Европске уније⁶, а по броју становника, географским карактеристикама и политичком уређењу је слична нашој земљи.

Најпре, следећом табелом, представимо податке, везане за примену Мастрихтских критеријума конвергенције ове две земље:⁷

Табела број 11: Упоредни приказ примене Мастрихтских критеријума конвергенције

рб	година држава/мкк		2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
			1	Србија	инфлација	16,1	11,7	6,4	12,4	8,1	6,1	11,1
дефицит	1,0	-1,6			-2,0	-2,6	-4,5	-4,7	-4,9	-6,4	-5,0	-6,7
јавни дуг	50,2	35,9			29,9	28,3	32,8	41,8	45,4	56,2	59,6	70,9
кам.стопе	/	14,0			10,0	17,8	9,5	11,5	9,8	11,3	9,5	8,0
2	Словачка	инфлација	2,8	4,3	1,9	3,9	0,9	0,7	4,1	3,7	1,5	-0,1
		дефицит	-2,9	-3,6	-1,9	-2,4	-7,9	-7,5	-4,1	-4,2	-2,6	-2,9
		јавни дуг	33,8	30,7	29,8	28,2	36,0	40,9	43,4	52,1	54,6	53,6
		кам.стопе	3,5	4,4	4,5	4,7	4,7	3,9	4,5	4,6	3,2	2,1

Извор: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>,
<http://data.worldbank.org/indicator> и <http://www.javnidug.gov.rs>

Анализирајући табелу, најпре критеријум стопе инфлације, можемо видети да у последњих десет година, изузев 2014. године, имамо веома високу стопу инфлације за стандарде Европске уније. У том смислу, видимо да смо у том сегменту далеко, не само од Словачке, земље са којом овде радимо поређење, већ и од критеријума Европске уније. Међутим, уколико 2014. година не буде само један изузетак у низу година са високим инфлацијама, већ се и следећих година настави са трендом ниских годишњих стопа инфлације, то

⁶ http://europa.eu/about-eu/countries/index_en.htm

⁷ <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (за Словачку Републику),
<https://www.bluenomics.com>, <http://data.worldbank.org/indicator>,
<http://www.javnidug.gov.rs/> и <http://nbs.rs/internet/english/80/index.html> (за Републику Србију)

може бити једна од позитивних помака у смислу приближавања Европским стандардима су вези стабилности цена.

Што се тиче критеријума буџетског дефицита, приметно је да последњих 5-6 година излазимо из оквира прописаног Маастрихтским критеријумима конвергенције, односно прелазимо стопу буџетског дефицита од 3% (Ristić, Živković, & Jemović, 2023). Може се видети да је баш последње године забележен највиши буџетски дефицит у последњој деценији, што свакако не представља позитиван показатељ, али треба узети у обзир то да се управо крајем 2014. године почело са мерама фискалне консолидације и штедње, тако што се држава определила за снажно смањење буџетског дефицита, углавном заснованом на смањењу државне потрошње, и да ће резултати вероватно бити приметни крајем 2015, и следећих година.

Када се посматра јавни дуг, може се рећи да је стање далеко боље у односу на друге критеријуме, у том смислу што је граница од 60%, коју прописују Маастрихтски критеријуми конвергенције, пробијена једино 2014. године, односно у последњој деценији Србија има више него задовољавајући проценат јавног дуга, према стандардима Европске уније. Ипак, потребно је зауставити раст јавног дуга који је све израженији последњих година, како се, у периоду који следи, граница од 60% не би прелазила (Paspalj, Paspalj, & Milojević 2024). Између осталог, поменуте фискалне промене и мере штедње би требало да доведу, уз смањење буџетског дефицита, и до корекције јавног дуга у позитивном смислу, што би било евидентирано у наредном периоду.

Како референтна каматна стопа, у поступку спровођења монетарне политике, има улогу сигнализирајуће каматне стопе, као и улогу полазне каматне стопе, пошто се висина основних каматних стопа на новчаном тржишту, односно коридор каматних стопа, утврђује према висини те каматне стопе, можемо видети да је позајмљивање новца у Србији

прилично "скупље" него што је то случај у земљама Европске уније. У том смислу, ово је један од критеријума по ком је Србија далеко изнад стандарда Европске уније, и има једне од највиших каматних стопа у Европи, што је у одређеном смислу и разумљиво услед лошије економске ситуације у земљи, више инфлације током низа година и слабије куповне моћи становништва.

ЗАКЉУЧАК

Када говоримо о економским показатељима степена привредног развоја, међу њима свакако примат припада друштвеном производу по становнику, који се може представити као најопштији економски индикатор степена привредног развоја једне земље, а погодан је и за међународна поређења. Управо је та чињеница искоришћена да се, у трећој целини рада, примена Мастрихтских критеријума конвергенције доведе у везу са остваривањем привредног раста, односно бруто домаћег производа и бруто националног дохотка по становнику. На коришћеном узорку од десет земаља, чланица Европске уније различитог степена развијености, а уз помоћ статистичке методе – Спирмановог критеријума конвергенције, дошли смо до резултата који показују да примена критеријума конвергенције није аутоматски испраћена вишим степеном привредног развоја, већ да су земље Источне и Јужне Европе и даље далеко иза највећих и водећих земаља Европске уније, када се говори о животном стандарду и привредном расту и развоју, без обзира на степен примене критеријума конвергенције. Као изузетак, можемо издвојити примену критеријума везаног за стопу инфлације, где је коефицијет $\square$ износио 0,72, што

значи да тај критеријум има нешто јачи утицај на привредни раст земаља, док су код других критеријума, коефицијенти корелације били нижи, односно ближи 0 или -1. С друге стране, као најкритичнији може се навести критеријум везан за јавни дуг, сходно томе да се, са коефицијентом $\square$ од -0,56, може рећи да је близу тога да тај однос, примене критеријума и привредног раста, пређе у инверзну међузависност.

На крају, извршена је кратка анализа тренутне позиције Републике Србије, када су у питању економски параметри, тј. примена Мастрихтских критеријума конвергенције, у односу на чланице Уније, а као земља за упоређивање, сличних демографских и географских карактеристика, узета је Словачка Република. Учињеном анализом можемо видети да једна таква земља, остварује током целог посматраног периода, тј. током последње деценије, готово константно три пута виши бруто домаћи производ и бруто национални доходак по становнику. Такође, можемо закључити да Србија има доста простора за напредак, у економском смислу, и да треба радити на сређивању, како монетарних, тако и фискалних показатеља. Притом, види се и да се Србија, када говоримо о привредном расту и развоју, налази прилично далеко иза земаља Европске уније, чак и оних најслабије развијених у оквиру ње.

Када говоримо о покренутим мерама фискалне консолидације и штедње, треба нагласити да је потребно одлучно направити корак напред у том смеру, и кренути у решавање економских проблема, како би се у наредном периоду направио позитиван помак, а самим тим, са здравијом привредом и вишом фискалном и монетарном стабилношћу остварио видљивији привредни раст и развој, и побољшао квалитет живљења и животни стандард

Литература

1. Cimić, D., Jakšić, P., & Đaković, M. (2023). Comparative analysis of events on the world market using the selected portfolio and the VaR method. *Oditor*, 9(2), 54-77. <https://doi.org/10.5937/Oditor2302054C>
2. Gazdić, D., & Nikolić, S. (2023). Forecast of water consumption in Serbia: ARIMA modeling. *Održivi razvoj*, 5(1), 33-46. <https://doi.org/10.5937/OdrRaz2301033G>
3. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (за Словачку Републику), <https://www.bluenomics.com>, <http://data.worldbank.org/indicator>, <http://www.javnidug.gov.rs/> и <http://nbs.rs/internet/english/80/index.html> (за Републику Србију)
4. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (сајт Еуростат)
5. http://europa.eu/about-eu/countries/index_en.htm
6. <http://www.chem.bg.ac.rs/~jvelicko/ORM/Statisticke%20ablice.pdf>
7. Krstić, D., & Brajković, B. (2022). Uloga kredita u savremenim pravnim sistemima. *Revija prava-javnog sektora*, 2(2), 32-41.
8. Paspalj, M., Paspalj, D., & Milojević, I. (2024). Sustainability of modern economic systems. *Održivi razvoj*, 6(1), 33-45. <https://doi.org/10.5937/OdrRaz2401033P>
9. Ristić, K., Miljković, L., & Milunović, M. (2021). Investment in the banking sector as a basis for money laundering. *Akcionarstvo*, 27(1), 55-70. http://www.ipn.org.rs/uploads/35271/documents/akcionarstvo_slozeno_1_20211.pdf
10. Ristić, K., Živković, A., & Jemović, M. (2023). Political economy of money. *Oditor*, 9(1), 103-125. <https://doi.org/10.5937/Oditor2301103R>

11. Životić, I., Ristić, K., & Mirković, Z. (2022). The impact of security management in the detection of money laundering with consequences on the economy. *Oditor*, 8(2), 91-108. <https://doi.org/10.5937/Oditor2202090Z>
12. Milenković, N. (2023). Mogućnosti koriscenja aplikacija sa otvorenom licencom u razvoju programa. *ITB*, 1(1), 33–47.

STATISTICAL ANALYSIS OF THE MAASTRICHT CONVERGENCE CRITERIA WITH REFERENCE TO THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract: By calculating the correlation coefficient, we will present how, and whether at all, compliance with the monetary policy of the European Union, i.e. the application of the Maastricht convergence criteria, leads to economic growth in the member states of the Union. At the very end of the paper, a brief review will be made of the position of the Republic of Serbia in relation to European countries, when it comes to fulfilling the economic criteria required for accession to the Union, in accordance with the fact that Serbia is on the path to membership.

Key words: analysis, statistics, quantitative methods.

Datum prijema (Date received): 27.05.2024.

Datum prihvatanja (Date accepted): 11.08.2024.

Aleksandra Stojković⁸, Stefan Kocić⁹

ANALIZA STRESNIH POREMEĆAJA I JAVNOG NASTUPA

UDK: 159.944.4:005.32
316.772.4

Pregledni rad

Rezime

Više od dva milenijuma zna da se u ljudskom organizmu odvijaju dinamični procesi i da u njemu vlada harmonija, ili homeostaza, odnosno ravnoteža različitih procesa. Od istog vremena je poznato da su se znamenite ličnosti isticale posebnom veštinom govorništva u javnim nastupima, to je pokrenulo i istraživanja povezanosti i interakcije veštog govorništva i povratnih uticaja masa na govornike. Tokom 1936. godine kanadski endokrinolog austrougarskog porekla Selye je definisao pojam stresa i stresora. Stres je označio kao opšti adaptacioni sindrom u promenljivim uslovima života.

Istraživanja su pokazala da u procesima poremećaja ravnoteže pod delovanjem bioloških i psihosocijalnih stresora većeg i/ili dužeg trajanja vodeću ulogu ima nervni sistem-posebno pojedine strukture mozga, ali u interakcijama sa humoralnim medijatorima, posebno hormonskog porekla. U toku stresnih uticaja bitne promene nastaju u imunom sistemu. Zato u uslovima hroničnog i intenzivnog delovanja stresogenih uticaja može doći do razvoja bolesti, pa i smrti.

Kao i u svim drugim poremećajima i nepovoljnim okolnostima reakcije kod ljudi su različite, zavisne od individualnih bioloških

---

⁸ Beogradska akademija poslovnih i umetničkih studija, Kraljice Marije 73, Beograd, R. Srbija, e-mail: aleksandra.stojkovic@bpa.edu.rs

⁹ Beogradska akademija poslovnih i umetničkih studija, Kraljice Marije 73, Beograd, R. Srbija, e-mail: stefan.kocic@gmail.com

i psiholoških karakteristika. Uzimajući u obzir sve te činjenice prevencija i terapija posledica stresogenih uticaja se zasnivaju na karakteristikama stresora i individualnim karakteristikama bioloških i psihoasocijalnih karakteristika ličnosti. Ovo je naročito bitno kod osoba čija profesija podrazumeva često i dugorajno javno govorno nastupanje (predavanje, javne prezentacije i intervjui).

Poznavanje osnovnih elemenata stresa i stresnih poremećaja je značajno za ličnosti svih socijalnih pozicija; njihovo poznavanje osigurava lakšu i veću uspešnost.

Ključne reči: *stresni poremećaji, analiza, javni nastup.*

Uvod

Tokom života ljudi doživljavaju u kontinuitetu raznovrsne stresne situacije, život i ne postoji bez stresa. Davno je uočeno da ljudi svoju harmoničnu utrašnju ravnotežu koja je uslov života moraju da štite od stalnih i brojnih uticaja. Organizam čoveka raspolaze složenim sistemima kojima najčešće uspeva da ponovo uspostavlja narušenu ravnotežu(1 ,2).

Još je Heraklit isticao da se u organizmu odvijaju neprekidni dinamički procesi, da je za održanje života neophodna unutrašnja ravnoteža različitih procesa.

Hipokrat je je stanje zdravlja imenovao kao harmoničnu ravnotežu, a disharmonijom je označio poremećaj ravnoteže.

Claude Bernard je u 19. veku uveo princip unutrašnje dinamičke fiziološke ravnoteže, a kasnije je Walter Cannon uveo pojam homeostaze i istakao da unutrašnju ravnotežu mogu narušiti osim fizioloških i emocionalni faktori. On je reakcije otpora tipa borbe i bekstva povezao sa oslobađanjem kateholamina (adrenalina i noradrenalina) (2).

Hans Selye je 1936. godine uveo pojam stresa (na engleskom stress znači napor, pritisak,naprezanje, sila, velika snaga). On je stres definisao kao opštu reakciju, tj, skup nespecifičnih reakcija

organizma na promenjene uslove sredine.

Ove reakcije su usmerene na ponovno uspostavljanje unutrašnje homeostaze i označio ih je kao opšti adaptacioni sindrom; Upotreba pojedinačnih, specifičnih adaptivnih mehanizama, i specifičnih u odnosu na određene činioce i efekte koji oni proizvode ne znače stres (3,4).

Stres i faktori stresa

Stres ili opšti adaptacioni sindrom podrazumeva upotrebu svih svojih odbranbenih (adaptacionih) mehanizama.

Faktori koji izazivaju stres se nazivaju stresorima, a oni mogu biti biološke, psihološke i socijalne prirode.

Selye je 1955. godine istakao da opšti adaptacioni sindrom ili stres ima tri faze(4):

-Faza alarma; je faza kada stresori prete ili su već narušili homeostazu organizma,

-Faza otpora; je period kada organizam nastoji da se adaptira na nove uslove,

-Faza iscrpljenja; je kada je nastupio slom odbranbenih snaga, što izaziva bolest, a može dovesti i do smrti (5).

Za razumevanje procesa delovanja stresora i adaptivnih-odbranbenih snaga neophodna su opšta razumevanja anatomo-fizoloških zbivanja i odnosa u organizmu kojima se uspostavlja i održava unutrašnja homeostaza.

Danas se zna da cenralnu ulogu u svim funkcijama organizma ima nervni sistem, zatim endokrini, imuni sistem i emocionalni procesi (Tošić, 2022). Ipak glavne funkcije su neodvojive od rada mozga.

Mozak čoveka se može razmatrati i analizirati sa različitih aspekata. Sa stanovišta evolucije mozak čoveka predstavlja najviši poznati stepen strukturne integracije i

funkcionalne organizacije (Barile, Pontrelli, & Posa, 2023).

Mozak čoveka ima nesrazmerno (u odnosu na druge organe) visoke energetske potrebe. Iako je težina mozga oko 2% od težine tela, on troši oko 20% ukupne potrošnje kiseonika i oko 65 % ukupne potrošnje glukoze.

Sa morfološkog aspekta mozak čoveka je najveći poznati megasistem. Poređenja radi, u kosmosu, u tom prostoru beskraja svetli, međusobno razmenju signale, oko 600 milijardi zvezda, a u mozgu čoveka sa prosečnom težinom od oko 1200 grama „svetli“ oko milijardu projekcionih i oko 10-12 milijardi interneurona.

Sa informacionog aspekta mozak čoveka se može predstaviti kao najkompleksniji

moćni kibernetički sistem, sa najsuptilnijim abstrakcijama; ovaj princip važi za ceo organizam u celini i u svim njegovim podsistemima, do poslednjeg najneznatnijeg procesa, pri čemu mozgu pripada normativna uloga.

Takav uravnotežen i dinamičan, ali otvoren sistem raspolaže mehanizmima fine adaptacije promenljivim uslovima sredine u kojoj se odvija život čoveka (Mihajlov, Mihajlov, & Dašić, 2023). Stepenn integracije nervnog sistema čoveka je takav da on sa spoljnom sredinom uspostavlja veze i odnose na kreativan način, sposoban je da ih menja prema svojim potrebama.

Sa teleološkog aspekta mozak čoveka se može predstaviti kao normativno, programsko središte; sve životne aktivnosti su programirane i organizovane u mozgu (Radosavljević, 2023). Osim toga, mozak pokreće akciju izvršenja konkretnih programa. Mozak raspolaže i sa izuzetno aktivnim kontrolnim mehanizmima i sposobnostima korekcije pokrenutih reakcija, u toku ili nakon njihovog izvršenja.

Sa fizioloških stanovišta u nervnom sistemu u celini se odvija širenje nervnih signala i njihovo selektivno delovanje na

određena tkiva uz oslobađanje različitih hemijskih materija-medijatora (posrednika) koje potom deluju na nervni sistem humoralnim putem čime se ostvaruje princip povratne sprege. Prema tome, u organizmu funkcioniše neurohumoralna regulacija u procesu ostvarenja pojedinih programa (Manić, Radosavljević, 2022).

Sa funkcionalnog aspekta u mozgu se mogu uprošćeno izdvojiti tri podsistema:

1. Moždano stablo sa hipotalamusom (u hipotalamusu su integrisane funkcije vegetativnog nervnog sistema, imune i endokrine funkcije).
2. Limbički istem (krug sive mase koja leži u velikomoždanim hemisferama ; „input“ i „autput“ u ovaj sistem i iz ovog sistema dolazi i odlazi uglavnom iz mrežaste formacije moždanog stabla i čeonih režnjeva velikog mozga),
3. Neokorteks (kora velikog mozga).Ova struktura ima najviši stepen integracije, ali različit u pojedinim delovima. Najkompleksnije funkcije su vezane za frontalni(čeonni) režanj.

U limbičkom sistemu se nalazi sazvežđe emocija.

U hipotalamusu su integrisane vegetativne i endokrine funkcije; preko hipofize reguliše i kontroliše oslobađanje i delovanje gotovo svih hormonalnih sistema. Osim toga, on je centralni regulator unutrašnje sredine organizma preko vegetativnog nervnog sistema.

Stresni uticaji preko mehanizama vegetativnog nervnog sistema utiču na oslobađanje hormona koji modulišu aktivnost imunog sistema: suprimiraju aktivnost ćelija prirodnih „ubica“, smanjuju produkciju antiinflamatornih posrednika iz imunih limfocita. Utvrđeno je i da vegetativni nervni sistem deluje direktno na limfoidne organe(2, 5).

Stresne situacije i javni nastup

Već je istaknuto da je današnji čovek neprekidno i sve više izložen uticajima stresora biološke, psihološke i socijalne prirode. Pošto živimo u periodu intezivne privredne aktivnosti, i vrlo intezivne potrošnje sve više se mlade osobe školuju za poslove marketinga, menadžerskih aktivnosti, javnih prezentacija što podrazumeva posebno školovanje. Za takvu vrstu školovanja nastava se uglavnom izvodi preko javnih nastupa, držanja predavanja, vežbanja intervjuja, javnih prezentacija. Predavači, profesori su izloženi opservaciji brojnih slušalaca-ocenjuje se šta govore, kako govore, njihovo držanje, hod, gestikulacije, opšti izgled. Sve to može kod mladih predavača da pokrene osećanja nesigurnosti, da podigne stepen anksioznosti i uvede ih u fazu otpora u okviru stresnih uticaja. Kako su dužnosti profesora duge, često se ponavljaju, a oni koji ih opserviraju se menjaju, oni neminovno ulaze u stanje izloženosti hroničnim stresogenim uticajima, što može biti trigger za ispoljavanje znaka zdravstvenih poremećaja, pogotovu kada se radi o osobama sklonim stresogenim uticajima, ili imaju već zdravstvene poremećaje, ili po raznim dimenzijama svojih ličnosti imaju urođeno smanjenu otpornost. Nastupi u obliku intervjuja zahtevaju dobru pripremu, visoku koncentraciju i sposobnost uspostavljanja samopouzdanja (Ilić, Mihajlović, & Knežević, 2022). Za ovakve profesije neophodno je vršiti selekciju kadrova, a povremeno sprovoditi edukaciju za vršenje poslova koji podrazumevaju javno govorno nastupanje. Takođe, potrebno je i redovno upućivati takve osobe na zdravstvene kontrolne preglede i inistirati na pravovremenom lečenju eventualnih zdravstvenih poremećaja.

Koliko javni govorni nastupi utiču na funkcionisanje organizma govore i eksperimeni u kojima je grupi ispitanika za vreme javnog govora i u mirnom stanju vršen elektroencefalografski pregled; utvrđeno je da kod istih ispitanika za vreme javnog govornog nastupa predominira beta aktivnost i

da se značajno pomera prema posteriornim regijama mozga, što ukazuje na povišeno naprezanje anteriornih moždanih neokortikalnih struktura, naročito frontalnih. Taj nalaz ukazuje i da se intelektualni potencijal maksimalno napreže(6).

Stresni faktori i uticaji imaju svoju dinamiku, različito poreklo i intezitet, interakcije i posledice.

Svi koji su u okviru svoje radne i životne aktivnosti izloženi stresogenim uticajima, ili mogu biti izloženi, a naročito oni koji su skloni streogenim reakcijam, trebaju biti podvrgnuti preventivnim aktivnostima, a kada se ispolje znaci poremećaja zdravlja, i određenim terapijskim merama(7).

Značajno je istaći da kod svih ljudi, ali sa različitim stepenom ispoljava se i anksioznost pod delovanjem raznih stresora. Anksioznost je uvek u određenom stepenu prisutna kod svih ljudi, ona je i pokretač raznih aktivnosti. Međutim u okviru stresnih doživljaja ona može biti jako izražena i da izaove stanje depresije, slabosti imunološke aktivnosti ili nekontrolisane agitacije (8).

Inače anksioznost se definiše kao unutrašnji strah ili nemir kome onaj koji pati ne zna poreklo, značaj i značenje.

Anksioznost je u značajnom meri vezana za sadržaje u našoj podsvesti. Inače, u procesu pamćenja, kada u određenu moždanu strukturu (hipokampus) dopru neke informacije, one koje budu prepoznate da su već poznate bivaju usmerene u podsvesne slojeve, a one koje se ne prepoznaju usmeravaju se u čeonu režanj i postaju deo svesnog sistema.

Anksioznost koja je izražena u većem stepenu podrazumeva istrajno lečenje putem psihoterapije, ali i medikamentozno lečenje.

Oni pojedinci koji su anksiozni u većem stepenu i podložni su stresogenim uticajima u cilju prevencije od stresnih uticaja

trebaju biti uklonjeni iz stresogenih situacija već u fazi kada počnu ispoljavati maladaptivno reagovanje.

Zaključak

Osobe sklone stresogenom reagovanju najčešće se vezuju za one u koje imaju poverenja, i bez otpora prihvataju njihove savete, objašnjenja, sugestije, ohrabrenja što ima preventivni i terapijski smisao. Značajno je da osobe koje su već ispoljavale maladaptivne reakcije, budu i dodatno edukovane ako se nalaze pod uticajem stresora sličnog ili različitog porekla. U okviru tih mera važno je ukazivati na značaj fizičke spremnosti, razvoj samopouzdanja, ukazivati na puteve sprečavanja razvoja beznađa i nemoći.

Prevenција mora biti usklađivana sa ranijim iskustvima i karakteristikama ličnosti koje se izlažu stresnim uticajima; moraju se uzimati u obzir nagonsko-afektivne snage, karakteristike temperamenta, karaktera, volje, morala i celovitoga ponašanja (Ilić, et. all. 2022). Mora se uzeti u obzir i dinamika i snaga emocionalnig reakcija ličnosti. Treba se podsetiti da ličnost nastaje i razvija se kroz funkcijsku interakciju inteligencije (kognitivna funkcija), karaktera (konativna funkcija), temperamenta (nagonsko-afektivna funkcija) i telesne konstitucije (5).

Posebnu pažnju zahteva akutna stresna reakcija koje se razvija pod dejstvom stresogenih faktora jakog inteziteta; tada treba primeniti psihoterapiju suportivnog karaktera. U pitanju su stresogeni faktori tipa ozbiljne pretnje fizičkom integritetu subjekta ili voljene osobe, ili nagla promena socijalne pozicije i usamljenost.

Najčešći simptomi su: konfuznost, dezorijentacija, agitiranost, depresija, difuzna anksioznost sve do ispoljavanja paničnih stanja(ubrzan rad srca, bolovi u mišićima, preznojavanje, promena tonaliteta govora, ubrzano i skraćeno disanje, drhtavica...) U tim situacijama mogu se primenjivati i sedativi

kraćeg delovanja. Treba imati u vidu da akutne stresne reakcije mogu deklanširati stišane ili latentne psihoze. U takvim situacijama treba pristupiti psihajtrijskom lečenju (9).

Posledice delovanja stresnih uticaja treba razrešavati racionalnom obradom traumatskog iskustva i usmeravanjem na odlučnije upravljanje sopstvenim emoconalnim konfliktima(2).

Do današnjih dana ostao je Sokratov govor kada je osuđen nevin na smrt, kao predmet divljenja njegovoj hrabrosti,mudrosti i sposobnosti da u verovatno najtežim trenucima u životu čoveka,koji se može označiti kao težak akutni stresni događaj, odabira poruke večnog trajanja koje je uputio u tom govoru(10).

Neka poslednja Sokratova poruka bude prigodan prilog razmatranju uticaja stresa na čoveka i odbrane čoveka: „Ali, već je vreme da odlazim-ja u smrt, a vi u život. A ko od nas ide ka boljem spasenju, to niko ne zna osim Bog. Meni je očevidno da je za mene bolje da već sada umrem i da se muka oslobodim.“

Literatura

1. Arslan A., Majid M. Human stress classification during public speaking using physiological signals. *Computers in Biology and Medicine*. 133. 2021 104377.
2. Barile, D., Pontrelli, V., & Posa, M. (2023). How can i fund you?: A cross-cultural analysis on the diffusion of reward-based crowdfunding activities. *Društveni horizonti*, 3(6), 21-48. <https://doi.org/10.5937/drushor2306021B>
3. ChzoksaS P., Stzukov I. concepts of stress and stress systmem disorders, *JAMA*, 1992,267: 1244-52
4. Ilić, V., Marković, S., Pušara, A., & Avakumović, J. (2022). The role of social management in business organizations. *Oditor*, 8(3), 96-116. <https://doi.org/10.5937/Oditor2203096I>
5. Ilić, V., Mihajlović, M., & Knežević, M. (2022). The role of social entrepreneurship in modern business conditions.

- Oditor, 8(2), 75-90. <https://doi.org/10.5937/Oditor2202074I>
6. Jovičić A. Cerebrokardijalni i kardioceerebralni sindrom i stres, „Stres zdravlje boleest“, 2001, 177-209.
  7. Jovičić A., Malešević M. Nervni sistem, stres, imunitet, Vojnosanit, Pregel. 1986, 13: 304-7
  8. Kaličanin P. Opšti osvrt na stres, „Stres zdravlje boleest“, 2001, 15-52.
  9. Kaličanin P. Pružanje pomoći ljudima pod stresom, „Stres zdravlje boleest“, 2001, 395.405.
  10. Manić, V., & Radosavljević, M. (2022). Application of quantitative methods in analysis of medical treatments with physiotherapy. Održivi razvoj, 4(1), 29-42. <https://doi.org/10.5937/OdrRaz2201029M>
  11. Mihajlov, S., Mihajlov, N., & Dašić, M. (2023). Efekti emocionalne inteligencije lidera na zadovoljstvo poslom. Akcionarstvo, 29(1), 113–132. http://www.ipn.org.rs/uploads/35271/documents/Akcionarstvo_2023.pdf
  12. Pjotr Francevič Litricki, Adaptacioni procesi i stres, „Stres zdravlje boleest“, 20001, 53-74.
  13. Platon., Odbrana Sokratova. Imprimeria, Novi Sad
  14. Salye H., Stres and disese, Siencie 1955, 122. 625,631.
  15. Špirić Ž. Karakteristike neuroendokrinog sistema kod osoba sa hroničnim postraumatskim stresnim poremećajima (Magistarski rad), VMA, Beograd 2000.
  16. Radosavljević, M. (2023). Analiza izgradnje niskonaponske elektro instalacije javne rasvete. ITB, 1(1), 49–60.
  17. Tošić, M. (2022). Specifičnosti korporativnog upravljanja. Српска академска мисао, 7(1), 7–21.

ANALYSIS OF STRESS DISORDERS AND PUBLIC SPEAKING

Abstract: For more than two millennia, it has been known that dynamic processes take place in the human body and that harmony, or homeostasis, or the balance of various processes, reigns in it. Since the same time, it has been known that famous personalities have distinguished themselves with special oratory skills in public appearances, which has also initiated research into the connection and interaction of skillful oratory and the feedback effects of the masses on speakers. In 1936, the Canadian endocrinologist of Austro-Hungarian origin Selye defined the concept of stress and stressors. He defined stress as a general adaptation syndrome in changing living conditions.

Research has shown that in the processes of imbalance under the influence of biological and psychosocial stressors of greater and/or longer duration, the leading role is played by the nervous system - especially certain brain structures, but in interactions with humoral mediators, especially those of hormonal origin. During stressful influences, significant changes occur in the immune system. Therefore, in conditions of chronic and intensive action of stressogenic influences, the development of disease and even death can occur.

As in all other disorders and adverse circumstances, reactions in people are different, depending on individual biological and psychological characteristics. Taking into account all these facts, prevention and therapy of the consequences of stressogenic influences are based on the characteristics of the stressor and individual characteristics of biological and psychosocial personality traits. This is

especially important for people whose profession involves frequent and long-term public speaking (lectures, public presentations and interviews).

Knowledge of the basic elements of stress and stress disorders is important for people of all social positions; their knowledge ensures easier and greater success.

Keywords: *stress disorders, analysi, public speaking.*

Datum prijema (Date received): 11.07.2024.

Datum prihvatanja (Date accepted): 02.10.2024.

Aleksandar Milanović¹⁰, Dejan Gojkov¹¹

DRŽAVA KAO DRUŠTVENO-PРАВNA TVOREVINA

UDK: 340.131

342.22

Pregledni rad

Резиме

Država je jedna od najstarijih društvenih tvorevina koja je kroz istoriju menjala oblike i funkcije, tako da, kada se govori o državi, treba naglasiti u kojoj epohi i o kom obliku se radi. U osnovi može se napraviti podela na države novovekovnog perioda na evropskom tlu i premoderne političke zajednice, iz perioda koji je prethodio savremenom dobu.

Pretpostavke na kojima je stvorena moderna država u obliku apsolutne monarhije u Evropi su višestruke. Razlog zbog koga je evropsko tle osnova za razvoj modernih država nalazi se u osobenosti evropskog identiteta koji je povezan sa stvaranjem država u Evropi, a koji je zatim svojim uticajem prevazišao evropsko tle i odigrao ključnu ulogu u savremenom društvu.

Кључне речу: држава, савремено друштво, развој.

УВОД

Država se u savremenom značenju zasniva na novovekovnim državama, kao apsolutnim monarhijama koje srećemo u zemljama evropskog Zapada od šesnaestog veka. Termin država, koji je počeo da se u redovnoj upotrebi koristi, vezuje se prve države u Italiji, koje su predstavljale i novi oblik političkih tvorevina. Apsolutne monarhije, na kojima je izgrađen

---

¹⁰Alta banka Beograd, R. Srbija, aleksandar.milanovic.98@gmail.com

¹¹Angestellt, Lead Supply Chain, E. ON SE, Essen, Republic of Germany, dejan.gojkov@gmail.com

temelj savremenih država, već su tada sadržavale karakteristike koje su ih bitno odvajale od prethodnih oblika države. Neki naučnici za grčki termin polis upotrebljavaju pojam "grad-republika", jer smatraju da pojam države predstavlja formaciju sa početka modernog doba.

Sa građanskom klasom koja je stupila na istorijsku scenu i ostvarila razvoj trgovine i robnonovčanih odnosa, uz širenje teritorije javlja se problem usklađivanja, odnosno upravljanja društvom putem posebnog aparata vlasti koji razdvaja javnu od privatne sfere. Delovanje takvog, specijalizovanog aparata vlasti države bilo je moguće ukoliko se zasnivalo na unapred utvrđenim pravnim pravilima koja su obavezna za sve subjekte bez obzira na poreklo, slojnu i etničku pripadnost i druge razlike. Država je svojim suverenim autoritetom vlasti garantovala primenu pravnih, ekonomskih i političkih prava i sloboda. To je mogla da ostvaruje putem aparata javne, državne uprave, potpomognuta monopolom sile koju poseduje. Tako su ljudi, po prvi put u istoriji civilizacije izjednačeni među sobom u statusu "građanina", bez obzira što je taj napredak, dovodeći sve ljude u formalno pravno isti položaj, sadržavao druge, stvarne razlike među njima.

1. TEORIJE O NASTANKU DRŽAVE

Društva na nižem stepenu razvitka, koja su bila organizovana u nomadske ili agrarne zajednice, nisu poznavala državu kao posebnu organizaciju vlasti, ali će se u njima začeti oblici upravljanja i vlasti preko najstarijih članova porodica, kolektivnih oblika odlučivanja, starešina rodova i plemena.

O uzrocima nastanka države postoje različite, međusobno suprotstavljene teorije. Po najstarijim teorijama država je nastala božjom voljom, iz čega se izvlači legitimnost vladara na čelu države, jer se on smatra nekom vrstom božjeg izaslanika. Karakterističan primer ovakvih shvatanja su istočnjačka carstva. Jedno od stanovišta istraživanja je da se koren države nalazi u proširenu rodovskih zajednica koje su prenele vlast na starešine

rodova i kasnije na plemena. Država se u tom slučaju zasniva na nasleđenoj tradiciji i patrijarhalnom autoritetu, što se kao koncept prenelo i na mnogo kasniji tip države sa naslednom monarhijom i dinastijama.

Već smo se susreli sa stavom da se do države dolazi ugovorom samih ljudi (teorija društvenog ugovora). Na osnovu svoje slobodne volje, ljudi ugovorom prenose deo svojih prirodnih prava na vladare, ali ne i sva prava, kao što su pravo na život, svojinu, slobodu i druga neotuđiva prava.

U teorijama o nastanku države sreću se i koncepcije koje favorizuju primat vlasti države nad društvom i pojedincem (organske koncepcije), ali i suprotno, kako ograničiti vlast da ne bi bila zloupotrebljena (Monteskije).

Po teoriji sile (L. Gumplovic, F. Openhajmer), nastanak primitivnih država se objašnjava pobedom jednog plemena nad drugim, sa ciljem da se uspostavi vlast nad pobeđenima. U pokušaju da za ovu tvrdnju nađe potvrdu u istoriji širom sveta, F. Openhajmer kaže: Vlast nema nikakve druge konačne svrhe nego da pobednici ekonomski iskorišćavaju pobeđene .

Po marksističkoj teoriji društva, nastanak države se vezuje za nastanak klasa i klasne sukobe u kojima država štiti prvenstveno interese vladajuće klase, mada ima u vidu i opšti interes društva, starajući se da taj interes ne naruši bilo koja klasa u društvu. Nastala kao klasna tvorevina, koja svojom moći štiti i podržava ekonomski jaču klasu manjine i način proizvodnje koji njoj odgovara (u kapitalističkom društvu klasu kapitalista), država treba da nestane u istorijskoj perspektivi ukidanja klasa. U budućem besklasnom društvu socijalne pravde i slobode, nestaće i potreba za državom, ili kako je to u marksističkoj teoriji rečeno, ostvariće se postepeno "odumiranje države".

I pored niza različitih teorijskih objašnjenja koja osvetljavaju po neki deo značajan za nastanak države, u jednom opštem smislu država je nastala sa podelom rada u društvu koja je dovela do diferencijacije, što će reći razdvajanja društvenih grupa usled nastalih razlika. Raslojavanje i uvećana brojnost ljudi koji su

činili jednu društvenu celinu, nametnuli su potrebu da se regulišu najvažniji poslovi u društvu. Nastanak države je uvek uslovljen konkretnim okolnostima u određenoj društvenoj sredini, što dokazuje da su na bitno različit način nastajale, na primer, države kod starih istočnjačkih naroda, ili u antičkoj Grčkoj.

2. Teorijsko određenje države

Država je najznačajnija politička institucija, odnosno oblik političkog organizovanja društva putem koga se vrši najviša vlast na određenoj teritoriji. Tako se kao osnovni elementi države javljaju: vlast, stanovništvo i teritorija.

Osnovna uloga države je da reguliše društvene procese i odnose, da održava, odnosno štiti i unapređuje društveni poredak. Tu ulogu država ostvaruje uz pomoć monopola političke vlasti koji je legitiman (priznat i prihvaćen od društva) koji se ostvaruje preko opšteobaveznih pravila ponašawa (pravnih normi, pravni poredak) i putem organa javne vlasti (državna uprava, sudstvo), a po potrebi i primenom fizičke prinude sile (civilni i vojni organi). Termin država u slovenskim jezicima potiče od glagola "držati", što može da znači da drži na okupu sve nabrojane elemente, čime ostvaruje i svoje bitne funkcije. Po. E. Gidensu, " sva moderna društva su nacionalne države, što znači da najveći deo njihove populacije čine građani koji se smatraju pripadnicima istog naroda... Sve nacionalne države jesu suverene države". Smatramo da se zapravo može reći da su savremene države pretežno višenacionalne, što ne isključuje y celosti konstataciju prethodno pomenutog autora.

Država kao politička institucija ostvaruje najvišu, suverenu vlast na određenoj teritoriji, što podrazumeva da ima definisane granice, i trajni karakter državne zajednice, stabilno i legi- timno uređenje. Suverenost podrazumeva svojstvo državne vlasti po kome je ona najviša vlast na području određene države u smislu da obezbeđuje mehanizme regulacije i kontrole u državnim okvirima.

U modernoj liberalnoj državi koncepcija državnog suvereniteta ne podrazumeva suverenost kao koncentraciju državne vlasti u jednom državnom organu ili ličnosti ili "najviše i apsolutno, hijerarhijski utemeljeno središte svima i svemu nadređene vlasti, već ideju horizontalne, ograničene (u demokratskom smislu) i kontrolisane suverenosti u smislu sposobne i efikasne vlade koja deluje u granicama prava, odnosno ustava. "U brojnim savremenim međunarodnim odnosima i globalnim procesima koji zahvataju čitav svet, tradicionalno shvatanje suvereniteta značajno se koriguje. Međunarodna saradnja u ekonomskom, tehničko-tehnološkom, kulturnom, vojnom i političkom pogledu, proširuje međuticaj država, koje više ne mogu predstavljati izolovane bastione koji svoju politiku vode sasvim nezavisno od međunarodnih tokova. Na spoljašnjem planu postoji niz mehanizama koji direktno utiču na odlučivanje država. To su dokumenta koja sadrže međunarodno pravo, od Povelje Ujedinjenih nacija do deklaracija, rezolucija, brojnih konvencija i drugih akata. Drugo područje međunarodnog delovanja su međunarodne organizacije (Svetska banka, MMF, UNESCO i druge), nevladine organizacije, razne druge organizacije za političku koordinaciju, vojne organizacije (NATO, Partnerstvo za mir), organizacije tehničke prirode (Međunarodna telekomunikacijska unija (Nikolić, Tasić, Petrović, 2022), Svetska meteorološka organizacija i druge.) Interesi pojedinačnih država za saradnjom, integracijama i međusobnoj pomoći, donekle revidiraju pojam suvereniteta na spoljašnjem planu politike, i utiču na to da države saobraze i svoju unutrašnju politiku globalnim društvenim tokovima. Primer bivše Jugoslavije i sada Srbije je u tom pogledu dovoljno ilustrativan. Država svojim monopolom političke vlasti usmerava razvoj društva prema ciljevima koji su opšti i zajednički, ali na vođenje politike imaju uticaja partije na vlasti, određene društvene grupe, odnosno politički subjekti. Država je poprište borbi za vlast, pre svega zbog moći koju poseduje, a koja se izražava: u aparatu vlasti, sredstvima prinude, mreži organizacije koja obuhvata sve

pore društvenog života i materijalnim sredstvima kojima raspolaze. Pored političkih stranaka i interesnih grupa koje žele da osvoje vlast ili odlučujuće utiču na nju, svoju zainteresovanost pokazuje i birokratija, kao i pojedinci zbog ličnih ambicija.

Značajnu ulogu ima javna administracija (činovništvo) ili kako se još naziva birokratska organizacija (sekretarijati, odeljenja, službe), bez koje država ne može da funkcioniše. Državna birokratija je posebno bila istraživana od strane Maksa Vebera i predmet pažnje Karla Marksa. Pošto je reč o istraživanju državne uprave (a birokratija može biti i partijska, organizacijska, vojna i u drugim oblicima), navedeni teoretičari su imali suprotne stavove koji su proisticali iz shvatanja pojma i uloge države. Za Vebera, birokratija je vladavina činovnika i racionalni oblik društvene organizacije koji treba usavršavati, ali koja može, zbog sopstvenih interesa i privilegovanog položaja, da se postavi i iznad društva. Za Marksa, birokratija je otuđeni oblik i oruđe buržoazije koji treba prevladati.

Birokratija je sloj činovništva koji obavlja poslove države i savremeno društvo ne može da funkcioniše bez državne birokratije. Njena moć počiva na stručnoj ulozi u obavljanju poslova države po utvrđenoj i uspostavljenoj hijerarhiji, ali je zato stalno otvoreno pitanje kontrole birokratije. Iz funkcija države koje su, pre svega, regulativne i koordinirajuće, moderna država stalno varira između demokratskih metoda i birokratske organizacije,

što proizilazi iz kompleksnosti zadataka koje treba ili mora da ostvari.

3. Funkcije države u savremenom društvu

Funkcije države u savremenom društvu se sve više granaju i umnožavaju, tako da se uobičajeno dele na unutrašnje i spoljašnje, ali i na političke kao specifične, i ostale u koje se mogu ubrojiti ekonomske, pravne, socijalne, kulturne i druge. Ako se pod funkcijama države podrazumevaju sve one delatnosti,

dužnosti i obaveze koje moderna država ima i ostvaruje, one su znatno obuhvatnije nego što je to bilo iskustvo država novije istorije do danas. Osim toga, savremena država je na mnogo načina povezana odnosima saradnje sa drugim državama i međunarodnim institucijama, što takođe utiče na njene funkcije.

Primarna funkcija države je da štiti društveni poredak, da se stara o održavanju reda i stabilnosti i ostvarivanju prava i slobode građana. Taj zadatak se odvija kroz brojne aktivnosti. Putem ustava i drugih pravnih propisa (zakona, uredba, odluka i drugo) regulišu se pravni i politički položaj građanja, njihova prava i slobode i međusobni odnosi, kao i sva druga pitanja od značaja za društvo i državu i bez njih nije moguće ni zamisliti njegovo funkcionisanje. Pravo je skup pravnih normi čije poštovanje obezbeđuje država sredstvima prinude kojima raspolaže. Bitno svojstvo pravnih normi je obaveznost za sve, pa i za državne organe koji su ih propisali. Pravne norme su izvestan kompromis između različitih društvenih grupa (na primer sindikata, poslodavaca), državnih organa, političkih stranaka i drugih subjekata koji, shodno stepenu svoje moći, nastoje da putem prava izraze određene interese. Ali, ako pravo ne odražava realne odnose u društvu i ne ostvaruje ulogu napretka, ako se kosi sa moralom i interesima društva u celini, onda sama prinuda ne može biti dovoljna da obezbedi njegovu primenu. Pravo se, u tom slučaju, menja ili se menja garnitura na vlasti koja je te norme donela.

Pravo je sredstvo za rešavanje sukoba interesa, pruža društvenu garanciju da će biti primenjeno, da će se preko njega ostvariti društvena stabilnost. Ali "pravo pretstavlja pokušaj da se u datom društvenom okruženju ostvari ideja pravde".

Pored toga što je bitno da se pravne norme na predviđeni način poštuju, takođe je bitan i sadržaj tih normi. Jer pravo prožima društvenu stvarnost u kojoj građani ostvaruju brojna prava kao građanska, politička, socijalna i kojima se u društvenom smislu ostvaruju određeni ciljevi. Pitanje je prema čemu su okrenuti ti ciljevi, kojim vrednostima i da li je pravda najviša vrednost, da li

se to može reši za zakone rasne, nacionalne ili verske diskriminacije, na primer. Praksa političkih režima u 20. veku je pokazala da se može desiti da pravni sistem jedne zemlje i kada je unutar sebe neprotivrečan i efikasno se primenjuje (a takav primer je bio i nacionalsocijalistički režim i "pravni" sistem), može da nema ili da mu civilizovane zemlje ne priznaju legitimnost. Treba istaći dolemu koja je dosta prisutna u analizi efikasnosti savremene države (K. Ofe), odnosno da li država treba da ima regulativnu ili deregulativnu ulogu, ako se pod deregulacijom podrazumeva uklanjanje prekomernih normi, pravila i propisa države. Pobornici i protivnici jednog i drugog koncepta imaju argumente za svoje stavove koje nije moguće zaobići. Klasični sektori u kojima je deregulacija uhvatila korene su, uključuju komunikacije (televizija, telefonske usluge), saobraćaj, delovi tržišta kapitala (banke osiguravajuća društva), energetski sektor (nafta, gas), kao i druge opšte funkcije. Pobornici "jake" države takođe imaju svoje argumente koji se baziraju na suverenitetu države.

Smatra se da je načelo podele vlasti, koje potiče od X. Loka i [. Monteskijsa, jedna od najznačajnijih tekovina demokratske vlasti, jer je svaka od grana vlasti (zakonodavna, izvršna i sudska) samostalna i nezavisna u odlučivanju i ne može doći do mešanja jedne u nadležnost druge vlasti, na primer izvršne u rad sudova. Najbolje je kada vlast može da ograniči jedna drugu kako bi se uspostavila ravnoteža u njihovom delovanju (Klincov, 2022). To je postala civilizacijska tekovina ugrađena u skoro sve savremene demokratske ustave, što ne znači da se svuda podjednako realizuje u praksi, tako da je ovo načelo i dalje aktuelno. Pretpostavka je da samo princip podele vlasti može da ograniči i zaštititi društvo od političkog despotizma. Građani, političke stranke, interesne grupe, manjinske grupe, građanska udruženja i asocijacije, javno mnjenje artikulišu javni interes, utiču na političku vlast i usmeravanje funkcija države.

U savremenim državama se sve više nastoji da se delovanje države usmeri manje ka detaljnom normativnom regulisanju već da

se preko opštih uslova otvaraju mogućnosti za rad i delovanje građana i svih drugih društvenih suvjekata. Ipak, država je prisutna u mnogim oblastima društvenog života kao na primer u poslovima sa privatnim i mešovitim korporacijama u privrednoj, vojnoj, naučnoj sa radnji koji se ne odvijaju samo unutar države, već i na međunarodnom nivou (Simić, Vassileva, & Aničić, 2021).

Da bi odgovorila na brojne potrebe društva, država primenjuje oporezivanje privatnog profita. Budžetski izdaci se konstantno uvećavaju ukoliko država nastoji da obezbedi socijalna prava za zaposlene i nezaposlene, u vidu naknada za nezaposlene kategorije stanovništva, prekvalifikacije, invalidsko i penziono osiguranje, zdravstvenu zaštitu i obrazovanje, kulturne i druge potrebe. Razume se da proširen obim poslova iziskuje i povećanje aparata i mreže organizacije u svim sektorima javnih delatnosti, koji takođe iziskuju povećan obim sredstava (Koprivica, 2021).

Država na obrazovnom, kulturnom i naučnom planu ima odgovornu ne samo funkciju, već i dužnost, jer od politike koju vodi prema ovim područjima društvenog života zavisi budući razvoj društva. U savremenim tendencijama razvitka, osnovni resurs su ljudi i znanje i ulaganje u njih je i na kraći i duži na rok višestruko isplativo.

U svojoj spoljašnjoj funkciji, država istupa kao subjekt u međunarodnim odnosima sa drugim državama i međunarodnim institucijama. Država zaključuje ugovore i druga akta međusobne saradnje u privrednoj, pravnoj, kulturnoj, vojnoj i drugim oblastima, i kao pravni subjekt međunarodnog prava, zastupa interese i afirmiše svoje tekovine.

4. Oblici i tipovi državne vlasti

Ako oblike države pratimo preko istorijskih perioda razvitka društva, onda se po istorijskom kriterijumu mogu razlikovati robovlasnička, feudalna, kapitalistička i socijalistička država. Ipak, ni u jednoj istorijskoj etapi nije postojao jedinstven oblik

države, već su se razlikovali s obzirom na obeležja, koja prate državnu organizaciju i oblik političkog sistema.

Ako se za primer uzme moderan oblik države koji postoji od pre četiri veka u zemljama Zapadne Evrope, onda se mogu uočiti u različitim veremenskim periodima sledeći oblici države: imperije, relativno zatvorene nacionalne (i trgovačke) države, složeni (federalni) i unitarni (prosti) državni oblici, demokratije i autokratije, monarhije i republike, totalitarne i pluralne i otvorene države i državne zajednice. Svi ovi oblici i tipovi država već samim nazivom ukazuju na način na koji su organizovane, i na oblike državne vlasti, tako da se po određenim kriterijumima mogu podeliti prema: obliku vladavine na monarhije i republike, obliku državnog uređenja na unitarne (jedinstvene) i složene (zajednica dve ili više država, federacija ili konfederacija) obliku državne vlasti na princip podele vlasti (zakonodavna, upravna i sudska) i princip jedinstva vlasti obliku političkog režima na demokratske i autokratske.

U političkom delovanju je moguće da se u određenim državama koncentriše više iznetih karakteristika. Jedan od najpoznatijih savremenih politikologa, Dejvid Held, savremene oblike moderne države razvrstava u četiri kategorije (Petrevska, Petrevska, & Petrevska, 2024).

Konstitucionalizam ili ustavna država u kojoj su definisani oblici i granice delovanja države. Domašaj i delatnost države moraju da se ograniče kako bi se osigurala maksimalno moguća sloboda za svakog građanina. Liberalna država u kojoj su ustavnost, privatna svojina konkurentna tržišna ekonomija i izrazito patrijahalna porodica njene osnovne karakteristike. Zapadni svet je prvo bio liberalan, da bi nakon velikih borbi postao liberalno-demokratski. Treća varijanta moderne države je liberalna ili predstavnička demokratija. Postala je vladajući oblik moderne države u svetu sa nizom pravila i institucija koji su neophodni za njeno funkcionisanje. Odluke koje utiču na zajednicu donose predstavnici koji su izabrani od naroda da bi upravljali u okviru vladavine prava.

Jednpartijska politička zajednica koja je donedavno bila u bivšem Sovjetskom Savezu i istočnoevropskim državama. Jedna partija je legitiman izraz sveopšte volje zajednice, pa i pored toga što se jednpartijski sistem mogao da zasniva na vladavini prava i primeni ustava koji je mogao da ograničava vlast, u praksi to nije primenjivano.

Za sociološki pristup, značajnija od drugih je podela prema karakteru političkih odnosa, koja se manifestuje preko demokratski ili autokratski organizovane državne vlasti.

Zaključak

Nastanak ideje o pravnoj državi se vezuje za prvu polovinu 19. veka i nemačku političku i pravnu teoriju. Ovaj pravno-teorijski pojam je nastao u vreme kada je etatizam bio naglašen i državna suverenost bila ispred pojedinca kao podanika. Za utemeljivače pravne države je bitno da postoji vezanost državne uprave pravom, odnosno ustavom i zakonima, kao načina na koji se ograničava i kontroliše državna vlast. Od manjeg značaja je bilo kakav je sadržaj pravnih normi, ko donosi zakone i koliki je obim garantovanih ljudskih prava i sloboda. Kako je prednost data pravnoj formi u odnosu na politički sadržaj, to je ishod mogao da bude da se pravna država mogla naći i u formi autoritarne pravne države, odnosno da zakone donosi telo koje nije demokratski izabrano, ili totalitarne kada se zakoni odnose na sve strane društvenog, pa i privatnog života, bez obzira na to ko ih je doneo. Iz toga proističe da se pojam pravne države mogao da odnosi kako na apsolutističku, monarhijsku, tako i demokratsku državu.²⁷² U reiterpretaciji pravne države polazi se od toga da mora prvo da postoji formalnopravna garancija demokratskog društva, da postoje pravila koja ne zavise od volje nosilaca vlasti koji bi mogli da iz zloupotrebe, da bi se potom moglo da dođe do vladavine prava i civilnog društva. Pozivanje na pravnu državu, danas je mnogo bliže onome što čini sadržinu vladavine prava.

Načelo vladavine prava podrazumeva utemeljenje nekih vrednosti među kojima su na prvom mestu osnovna lična i politička prava

i slobode. Drugi aspekt je da se te vrednosti mogu da ostvaruju preko ograničavanja i kontrole političke vlasti. Na taj način, vladavina prava znači "demokratski ustanovljenu, pravom ograničenu i kontrolisanu političku vlast, u kojoj prava i slobode deluju kao ključni element demokratskog legaliteta. Da bi se država smatrala demokratskom njena najvažnija svojstva su prava i slobode njenih građana koje se putem određenih postupaka i procedura i ostvaruju. Time se takođe podrazumeva da ne sme biti izuzetih od primene prava ili privilegovanih, kao i obuzdavanje samovolje onih koji su na vlasti, odnosno da ne mogu obavljati ono što im nije u nadležnosti, da ne sme doći do kršenja osnovnih ljudskih prava i sloboda, da je neophodno uspostavljanje pravne sigurnosti i izvesnosti, da pravni postupak kao i primena pravnih normi moraju biti u skladu sa načelom vladavine prava. Ako se pravo ne poštuje od strane vlasti koja ga donosi " onda sve deklaracije, ustavi i zakoni o pravima i slobodama koje takva vlast donosi pretstavljaju prazna demagoška obećanja ili još manje od toga – prevare. U najopštijem smislu vladavina prava se izjednačava sa konstitucionalizmom pod kojim se podrazumeva teorija ali i oblik i sredstvo preraspodele društvene moći i pravom ograničenu i kontrolisanu političku vlast. Nije dovoljno samo deklarativno proklamovati vladavinu prava, doneti ustav i zakone već i ostvarivati te ideje na način da se vlast ograničava ustavnim rešenjima, znači uvodi u pravne okvire što podrazumeva i odgovornost za političko delovanje.

Literatura

1. Dejvid Held, *Demokratija i globalni poredak*, Beograd, 1997, str.20.
2. Džorž Gurvič, *Sociologija prava*, Podgorica, 1997, str. 67.
3. Entoni Gidens, *Sociologija*, Beograd, 2003, str.425.
4. Franz Oppenheimer, *Kako je nasušala država u: Rudi Supek, Herbert Spenser i biologizam u sociologiji*, Zagreb, 1987, str.277.
5. Klaus Ofe, *Modernosť i država*, Beograd, 1999, str. 109-126.

6. Klincov, R., Marjanović, N., Trnavac, D., Novović, M., & Obućinski, D. (2022). Shvatanja ekonomskih zakona u savremenoj ekonomskoj teoriji. *Akcionarstvo*, 28(1), 98–112. http://www.ipn.org.rs/uploads/35271/documents/akcionarstvo_slozeno_2022.pdf
7. Koprivica, A. (2021). Pravosudni sistem u tranzicijskim ekonomijama. *Revija prava–javnog sektora*, 1(2), 7-28.
8. Milan Matić, Država, odrednica u: Enciklopedina političke kulture, Beograd, 1993.
9. Milan Matić, Liberalizam, populizam i demkratija: tri eseja iz političke teorije, Beograd, 2002, str.46.Maks Veber, nav. delo, Tom II, str. 437-454.
10. Nenad Kecmanović, Dometi demokratije, Beograd, 2005, crp.35.
11. Nikolić, B., Tasić, V., & Petrović, M. (2022). Savremeni državni sistemi. *Revija prava–javnog sektora*, 2(2), 6-22.
12. Petrevska, L., Petrevska, I., & Petrevska, M. (2024). Pravni aspekti bankarske garancije kao finansijskog sredstva obezbeđenja. *Oditor*, 10(2), 339-347. <https://doi.org/10.59864/Oditor112402LP>
13. Simić, M., Vassileva, A., & Aničić, A. (2021). Economic aspects of the integration processes of the Republic of Serbia. *Oditor*, 7(2), 83-93. <https://doi.org/10.5937/Oditor2102083S>
14. Todor Kuljič, Birokratija - odrednica u: Enciklopedija političke kulture, Beograd, 1993.
15. Vojislav Stanovčić, Vlast i sloboda, Beograd, 2003, str. 256.

THE STATE AS A SOCIO-LEGAL ENTITY

Abstract: The state is one of the oldest social creations that has changed forms and functions throughout history, so when talking about the state, it should be emphasized in which epoch and what form it is. Basically, a division can be made into states of the

modern period on European soil and pre-modern political communities, from the period that preceded the modern era.

The assumptions on which the modern state in the form of an absolute monarchy was created in Europe are multiple. The reason why the European soil is the basis for the development of modern states is found in the peculiarity of the European identity that is associated with the creation of states in Europe, and which then, with its influence, surpassed the European soil and played a key role in modern society.

Keywords: state, modern society, development.

Datum prijema (Date received): 17.09.2024.

Datum prihvatanja (Date accepted): 04.11.2024.

UPUTSTVO AUTORIMA ZA PRIPREMU RUKOPISA

U časopisu se objavljuju radovi koji su rezultat pojedinačnih i grupnih istraživanja u oblasti društvenih nauka i multidisciplinarnih nauka.

Časopis se publikuje u štampanoj i elektronskoj formi jednom godišnje, u decembru.

Časopis objavljuje: originalane naučni radove; pregledne radove; kratka ili prethodna saopštenja; naučne kritike i polemike; stručne radove; prikaze publikacija i sl.

Radovi se objavljuju na srpskom jeziku latiničnim i ćirilicnim pismom ili na drugim jezicima.

Radove slati na imejl adresu: fsavetnik@gmail.rs

Uslovi za objavljivanje radova

Svi radovi se anonimno recenziraju. Mogu biti objavljeni samo radovi koji su pozitivno recenzirani.

Autori su u obavezi da uz rad dostave potpisanu i skeniranu izjavu da rad nije prethodno objavljen ili ponuđen drugoj publikaciji za objavljivanje i da u celini ili u delovima nije reč o plagijatu ili autoplajijatu. Obrazac izjave može se preuzeti sa internet-stranice časopisa.

Autori su dužni da dostave tekst u skladu sa ovim uputstvom, u suprotnom neće biti razmatrani za objavljivanje.

Radovi mogu imati najviše 30.000 karaktera sa razmacima, uključujući fusnote i endnote, ne uzimajući u obzir naslov i sažetke na srpskom i engleskom jeziku i spisak referenci.

Izuzetno, ako Uredništvo proceni naučnu, stručnu ili informativnu opravdanost, rad može biti i obimniji.

Standardi za pripremu rada

Rad mora da sadrži: 1) podatke o autoru ili koautorima, 2) naslov 3) rezime i ključne reči na srpskom jeziku, odnosno engleskom

jeziku ako je njime napisan, 4) tekst, 5) literaturu i 7) podatke o autoru ili koautorima, naslov, abstrakt i ključne reči na engleskom jeziku.

Rad mora da bude pripremljen u programu Microsoft Word, format stranice A4, sve margine 2,54 centimetra, vrsta slova Times New Roman, veličina slova (Font size) 12, jednostruki prored (Line spacing: Single).

Podaci o autoru ili koautorima: ime i prezime; pun naziv institucije u kojoj radi; uz ime autora i svakog koautora stavlja se fusnota koja upućuje na mogući kontakt sa njima.

Naslov rada piše se velikim, a podnaslovi malim slovima (Center) i (Bold).

Rezime (Bold) sadrži od 150 do 200 reči i piše se (Italic).

Ključne reči (Bold) sadrže od 5 do 10 reči i pišu se (Italic).

Tekst u celini piše se Regular, sa marginama (Justify), proreda Single.

Međunaslovi su ne obeležavaju rednim brojevima i pišu se na sredini (Center) crnim slovima (Bold).

U fusnotama se daju kraća objašnjenja delova osnovnog teksta.

Ilustracije (tebele, grafikoni, šeme, fotografije, crteži i sl.) daju se odvojeni od prethodnog teksta, sa nazivom koji napisanu (Italic).

Izvori citata daju se u zagradi na kraju citata, posle navodnika, na pismu publikacije iz kojih su citati korišćeni. Potpun bibliografski podatak daje se u literaturi na kraju rada.

U literaturi, koja se piše malim slovima sa velikim početnim slovom Literatura sadrži potpune bibliografske podatke o svakoj korišćenoj publikaciji na jeziku i pismu na kojima je objavljena. Redosled publikacija daje se po redu kako je u radu korišćena.

Ako je rad napisan na srpskom jeziku, posle završava se imenima autora i afilijacijama, naslovom i apastraktom i ključnim rečima na engleskom jeziku po istom uputstvu za srpski jezik. Za apstrakt se koristi izraz – Abstract, a za ključne reči – Keywords.

INSTRUCTIONS TO AUTHORS FOR MANUSCRIPT PREPARATION

The journal publishes works that are the result of individual and group research in the field of social sciences and multidisciplinary research.

The magazine is published in printed and electronic form once a year, in December.

The journal publishes: original scientific papers; review papers; short or preliminary announcements; scientific criticism and polemics; professional works; displays of publications, etc.

Papers are published in the Serbian language in the Cirilic or Latin script or in other languages.

Papers should be sent to the email address: fsavetnik@gmail.rs

Conditions for publication of works

All papers are reviewed anonymously. Only works that have been positively reviewed can be published.

The authors are obliged to submit a signed and scanned statement with the work that the work has not been previously published or offered to another publication for publication and that there is no question of plagiarism or self-plagiarism in whole or in parts. The declaration form can be downloaded from the magazine's website.

Authors are obliged to submit the text in accordance with this instruction, otherwise they will not be considered for publication.

Papers can have a maximum of 30,000 characters with spaces, including footnotes and endnotes, not taking into account the title and summaries in Serbian and English and the list of references.

Exceptionally, if the Editorial Board assesses the scientific, professional or informative justification, the work can be more voluminous.

Standards for the preparation of work

The paper must contain: 1) information about the author or co-authors, 2) title 3) summary and key words in Serbian, i.e. English if written in Serbian, 4) text, 5) literature and 7) information about the author or co-authors, title, abstract and keywords in English.

The paper must be prepared in Microsoft Word, page format A4, all margins 2.54 centimeters, font type Times New Roman, font size 12, single spacing (Line spacing: Single).

Information about the author or co-authors: name and surname; full name of the institution where he works; next to the name of the author and each co-author, a footnote is placed indicating a possible contact with them.

The title of the paper is written in capital letters, and the subtitles in small letters (Center) and (Bold).

The summary (Bold) contains from 150 to 200 words and is written (Italic).

Keywords (Bold) contain from 5 to 10 words and are written (Italic).

The text as a whole is written Regular, with margins (Justify), single line spacing.

Intertitles are not marked with ordinal numbers and are written in the middle (Center) in black letters (Bold).

Shorter explanations of parts of the main text are given in the footnotes.

Illustrations (tables, graphs, diagrams, photos, drawings, etc.) are provided separately from the previous text, with the title written (Italic).

The sources of the quotations are given in parentheses at the end of the quotation, after the quotation marks, on the letter of the publication from which the quotations were used. Complete bibliographic information is given in the literature at the end of the paper.

In the literature, which is written in lowercase letters with a capital letter, the literature contains complete bibliographic

information about each used publication in the language and script in which it was published. The order of publications is given in the order in which they were used in the paper.

If the paper is written in the Serbian language, then it ends with the names of the authors and affiliations, the title and abstract and key words in English according to the same instructions for the Serbian language. The term Abstract is used for the abstract, and Keywords for keywords.

SPISAK RECENZENATA

1. doc. dr Jovana Gligić Dumonjić, Visoka škola za menadžment i ekonomiju, Kragujevac, R. Srbija
2. prof. dr Jelena Avakumović, vanredni profesor, Univerzitet Union Nikola Tesla, R. Srbija
3. doc. dr Aleksandar Rajković, docnet, Vojna akademija u Beogradu, R. Srbija
4. prof. dr Ilija Galjak, redovni profesor, Pravnog fakulteta, Univerziteta za poslovne studije, Banja Luka, BiH
5. doc. dr Spasenija Mirković, docent, Univerziteta Privredna akademija Novi Sad, R. Srbija
6. doc. dr Milorad Zekić, naučni saradnik, Fakulteta za hotelijerstvo i turizam, Vrnjačka Banja, R. Srbija
7. doc. dr Milan Mihajlović, naučni saradnik, Vojna akademija u Beogradu, R. Srbija
8. prof. dr Drago Cvijanović, Fakulteta za hotelijerstvo i turizam, Vrnjačka Banja, R. Srbija
9. prof. dr Rosa Andžić, Institut primenjenih nauka, Beograd, R. Srbija

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд

336(497.11)

FINANSIJSKI savetnik : časopis za pravo i finansije / glavni i odgovorni urednik Radoja Janjetović. - God. 1, br. 1 (1994)- . - Kragujevac : Institut za razvoj prava javnog sektora ; Banja Luka : Univerzitet za poslovne studije, 1994- (Niš : Family Print). - 21 cm

Godišnje. -

Drugo izdanje na drugom medijumu: Finansijski savetnik (Online) = ISSN 2956-0829

ISSN 1451-592X = Finansijski savetnik

COBISS.SR-ID 180548103